

CIRCULAȚIA CĂRȚII VECHI ÎN JUDEȚUL VASLUI PÎNĂ LA 1859 - INDICATOR DE UNITATE SPIRITUALĂ -

Elena Chiaburu

Abstract:

In this study, the author, Elena Chiaburu, is making a survey of the Romanian and foreign printed books and manuscripts that have been passed through our Vaslui County until 1859, as it reveals from the analysis notes around their mentioned period.

This work is based on the quasi-totality of the notes known until present which have been made on manuscripts and printed books, which were at a certain time in Vaslui County, during the time of March 13, 1429, since we are knowing the first note with certain date made on a book from Moldavian Country and until 1859, regardless of the language they were written in: Slavonic, Romanian, Greek, and others. In this sense, have been made analyzed book registers printed by manuscripts, archives inventories, Romanian collections of periodically publications, volumes of documents regarding the Moldavian Country, works of proper history (of economic, social history, of the book and of the Church, etc.), in which are reproduced the texts of many notes, manuscript collections from public and private libraries and archives).

Unitatea limbii și a originii românilor s-a exprimat de-a lungul timpului nu numai din partea factorilor politici și eclesiastici ci și din partea sătenilor și orășenilor, care se implicau singuri în consolidarea comunității lor, între altele și prin dobândirea cărților.

În cele ce urmează, vom face o trecere în revistă a cărților tipărite și manuscrise, românești și străine, care au circulat în județul Vaslui până la 1859, așa cum reiese din analiza însemnărilor făcute pe marginea lor în perioada menționată.

Lucrarea de față se bazează pe cvasi-totalitatea însemnărilor cunoscute până în prezent ce au fost făcute pe cărțile, manuscrise și tipărite, care s-au aflat la un moment dat în județul Vaslui, în intervalul temporal cuprins între 1429 martie 13, de când cunoaștem prima însemnare cu dată sigură făcută pe o carte din Țara Moldovei și până în anul 1859, indiferent de limba în care au fost redactate: slavonă, română, greacă ș. a. În acest scop, au fost cercetate cataloage tipărite de manuscrise, inventare arhivistice, colecții de publicații periodice românești, volume de documente privitoare la Țara Moldovei, lucrări de istorie propriu-zisă (de istorie economică, socială, a cărții și a bisericii etc.), în care sunt reproduse textele multor însemnări, colecții de manuscrise din biblioteci și arhive publice și particulare¹

Pentru fiecare carte se menționează titlul, locul și anul imprimării, atunci când este cazul, localitatea în care a circulat și firește, sursa bibliografică. Pe parcursul cercetării au fost depistate 147 cărți (titluri), românești și străine, tipărite și manuscrise, în limbile română, greacă și slavonă, care s-au aflat la un moment dat pe teritoriul actualului județ Vaslui. Cele tipărite au apărut la București, Buzău, Brașov,

¹ Pentru bibliografie, vezi *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, un corpus editat de I. Caproșu și E. Chiaburu, vol. I, Iași, Editura Demiurg, 2008.

Chișinău, Iași, m-rea Neamț, Rădăuți, Râmnicu Vâlcea, Sibiu, Târgoviște, dar și la Buda, Liov, Lipsca, Sankt Petersburg și Veneția.

Cea mai veche însemnare făcută pe o carte din actualul județ Vaslui, datată în mod cert și cunoscută de noi în acest stadiu al cercetării, este din 21 februarie 1680 <7188>, în limba slavonă: „Σιε Εθαγγελιε μαναστηρσκο Κιπριώνα, δα σέ ζναετ, δαδοξ με εγο να Λιποαεχα ι πακι δονεσατι αυ ι με ι(τᾶ)χα ι Σ(0)να ι Σ(αῦ)τ(ο)γο δξξα. Σῶῦ κνιγα τρετιαναγελῶ κᾶπλ ραβ Β(ο)(ιι ερι Στεφαν ι ποπαδι εγο Δρῦῶνα ι δαλ ζα νει δῶ λει βιτε αυ δνι βλ(α)γοῶσ(α)ᾶ ι ξ(ριστ)ᾶλβιαᾶ γ(ο)σπ(ο)δ(ι)νᾶ ναῖ μ ᾶ Ιοην Αντονιε αοεαοδα, α(ῶ) λ(έ)τᾶ ζρπιῶ, μ(έ)σ(ῶ)χα φεβραριε καῶ δ(ᾶ)νᾶ.

Az eriu Grigorie pisal muogogre²nu. (Această *Evanghelie* a mănăstirii Chipriana, să se știe, am dat-o la Lipovăț și iarăși să o aducă, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfintului Duh, amin. Această carte, *Tetraevanghel*, a cumpărat-o robul lui Dumnezeu, ierei Ștefan, și preuteasa lui, Drăguna, și a dat pe ea 4 lei bătuți, în zilele binecinstitorului și de Hristos iubitorului domnului nostru Ioan Antonie voievod, la anul 1680 <7188>, luna februarie, 21 zile. Eu, ierei Grigore, am scris, multpăcătoșul²)”

Cea mai veche însemnare în limba română făcută pe o carte din actualul județ Vaslui, datată în mod cert și cunoscută în acest stadiu al cercetării, este din 3 ianuarie 1692 <7200>: „această svântă *Ivanghelie* am cumpărat-o eu, popa Ștefan, și cu preautasa mea, cu Rucsanda, cându am fostu preaotu la biserica unde esti hramul lui Sfetii Dimitrie în târgu în Bîrlad. Și om cupăratu de la Gligorie vătavul în Stătiești, ca să-mi fie mie pomană și preutesăi meli și cuconilor noștri și ciia ce-a ceti de pe dânsa, amin. V(ă)leat 7200 <1692> ghenar 3³”

Vechile însemnări de pe cărți reprezintă un izvor de importanță covârșitoare pentru istoria culturii, cea politică, economică și socială, relevând aspecte esențiale pentru cunoașterea istoriei românești până la mijlocul secolului al XIX-lea. Ele oferă informații cu privire la viața culturală, stăpânirea funciară, producția agricolă, categorii sociale, dări, prețuri, circulație monetară, metrologie istorică, politica economică a unor domni, meșteșuguri, organizarea muncii, căi de comunicație, mijloace de transport etc.

Însemnările de pe vechile cărți cuprind date despre raporturile Principatelor Române cu Poarta Otomană, se referă la aspecte concrete ale confruntărilor militare din spațiul românesc, la regimurile de ocupație străină și la rapturile teritoriale din trupul țării. Nu lipsesc nici reflecțiile de mare luciditate politică, transmise ca învățăminte pentru urmași.

Un alt domeniu reflectat în însemnările făcute pe cărțile vechi este cel al vieții culturale. De asemenea, găsim informații importante despre categoriile de posesori și cititori de carte, printre aceștia aflându-se domnul țării și membrii familiei domnești, reprezentanți ai clerului mirean și mănăstiresc, mici boieri și dregători, meșteșugari și negustori. Sunt prețioase datele despre circulația și prețul cărții, îndemnurile de a pătrunde și de a urma învățătura cărții.

² Pe un *Evangheliar* sl. (Liov, 1636) din s. Lipovăț, j. Vaslui, text sl. și trad. după Ghibănescu, „Teodor Codrescu”, An IV (1935), nr. 9, p. 141.

³ Pe o *Carte românească de învățătură* (Iași, 1643), f. 187-191, de la bis. Sf. Dimitrie din or. Bîrlad, j. Vaslui (după Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 302).

Mentalul colectiv, psihologia de masă și cea individuală, comportamentul uman, aflate în strânsă legătură cu sistemul socio-economic și nivelul dezvoltării culturale, își găsesc și ele reflectarea în însemnările de pe vechile cărți. Însemnările au o încărcătură emoțională mai pronunțată decât multe alte categorii de izvoare. Autorii însemnărilor devin observatori care semnalează fapte și consemnează date ce nu surprind poate, de cele mai multe ori, fenomenul istoric în ansamblu, dar mijlocesc, ceea ce alte izvoare istorice oferă cu zgârcenie și de obicei indirect, contactul cu viața cotidiană, cu receptarea diferitelor evenimente de către contemporani, cu mentalitatea acestora.

Examinarea însemnărilor făcute de-a lungul timpului pe cărți reliefează faptul că acestea erau atât de prețuite de oamenii epocii cercetate, încât li se atribuia în sușiri de odoare bisericesti. De aceea, aproape invariabil, însemnările încep cu formula „această sfântă” sau „sfântă și dumnezeiască”, iar pentru protejarea ei se recurgea la măsuri de natură spirituală, concretizate în blesteme înfricoșătoare, inspirate din hagiografia creștină. Dintr-un alt punct de vedere, numărul mare de însemnări manuscrise păstrate până astăzi indică faptul că o carte era considerată obiect durabil. Mențiunile despre diverse calamități naturale, evenimente politice, sociale sau personale din viața deținătorilor se scriau neîntârziat pe cartea care dănuia, știrile putând ajunge la urmași. Era destul de frecventă expresia conform căreia mâinile care au scris vor putrezi, „dar cuvântul Domnului va fi viu în veac”, „numele ne-or pomeni” etc. Înregistrarea vânzării-cumpărării se făcea tot pe cartea care ținea loc de contract comercial și de act de proprietate.

Se constată faptul că o carte se transmitea din generație în generație, ca orice proprietate ereditară, putându-se lăsa drept moștenire din tată în fiu sau între frați, ori putea fi dată de zestre. Cărțile erau transformate de multe ori în adevărate registre de stare civilă a unor familii, care consemnau nașterile, căsătoriile și decesele.

De altfel, însemnările făcute de posesorii cărților, arată fără echivoc faptul că ele și-au avut dintotdeauna cititorii lor, reprezentați mai întâi de comunități (rurale, urbane și eclesiastice) și apoi de elementele înstărite din sate și din târguri. Chiar dacă o carte era cumpărată de cineva pe cheltuiulă proprie, ea devenea obiect de danie, cumpărătorul dăruind-o bisericii satului sau unei mănăstiri. Din secolul al XVIII-lea înainte, categoriile sociale care au acces la cartea tipărită devin mai numeroase, atât în calitate de cititori, cât și în calitate de cumpărători și donatori de carte, aceste categorii de cititori, clerici și mireni, găsind în cărți, în primul rând, instruirea religioasă și juridică, și mai rar divertismentul.

Cumpărarea sau donarea unei cărți era o acțiune importantă în viața comunității. Însemnările de pe cărți relevă faptul că asemenea acte aveau loc în zilele unor sărbători creștin-ortodoxe mari sau duminica, atunci când avea loc slujba și când toți membrii comunității erau prezenți. Or, faptul nu era deloc întâmplător. Privitor la donații, motivele determinante au avut, de cele mai multe ori conotații religioase, cum ar fi: pomenirea și iertarea de păcate a donatorului și a familiei sale, moartea unei rude, sfințirea unui lăcaș de cult, utilitatea cărții pentru săvârșirea serviciului religios dar și pentru învățatură.

Examinarea însemnărilor de pe manuscrisele vechi furnizează multe exemple de danii domnești făcute de-a lungul întregii perioade cercetate. Uneori, domnii

dăruiau cărțile realizate sub patronajul lor marilor cărturari contemporani. Donații de carte făceau și membrii familiei domnitoare. Prin semnificație politică și importanță culturală, daniile voievodale au constituit un mijloc de afirmare a unității etnice românești și o componentă importantă a politicii de susținere culturală a ortodoxiei sud-est europene și orientale.

La fel ca și astăzi, uneori, cărțile se împrumutau, fie între amatorii de lectură, fie între biserici. Examinarea însemnărilor de pe cărți, coroborată cu cercetările de teren efectuate în secolul trecut, demonstrează faptul că bisericile au avut destule cărți proprii și că mănăstirile au avut biblioteci bogate.

Bogata literatură privitoare la însemnările de pe cărți și la circulația cărții românești în secolele XVII-XIX abundă în știri despre prețul cărților. Însemnările făcute de posesori de-a lungul timpului probează nenumărate cazuri în care pentru a cumpăra o carte era nevoie de eforturi financiare apreciabile. Nu o dată, s-au făcut eforturi colective pentru a se putea achita contravaloarea unei cărți. Însemnările de pe cărți demonstrează că prețurile de vânzare ale acestora variau mult și în spațiu, dar practica vânzării cărților cu prețuri prestabilite este probată în mod sigur de însemnările făcute pe ele. Cercetarea însemnărilor privitoare la prețul de vânzare al cărților arată că, începând de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, probabil din cauza înmulțirii tipăriturilor, prețurile inițiale se mențineau constante o perioadă destul de lungă de timp.

Cercetarea însemnărilor păstrate pe diferite exemplare reliefează destule cazuri în care prețul unei cărți era compus din bani, animale, produse agro-alimentare, munci agricole și chiar din servicii religioase. Asemenea situații arată în mod indubitabil că, de fapt, acei cumpărători făceau mari eforturi financiare și chiar fizice pentru a intra în posesia cărții respective. Dacă se realiza o echivalență valorică, atunci cărțile se puteau schimba între ele, numeroase exemplare de cărți tipărite în perioada cercetată conținând însemnări doveditoare în acest sens.

Nu de puține ori, cărțile se puneau zălog. Motivele pentru care cărțile au fost amanetate erau diferite, dar toate se subordonau lipsurilor materiale și financiare.

Cercetarea însemnărilor de pe cărți și a documentelor de arhivă permite efectuarea unor comparații între prețurile cărților și prețurile curente ale unor mărfuri în anumite perioade și zone geografice.

Studiul atent al însemnărilor făcute de cei care au cumpărat cărți demonstrează că, într-adevăr, cumpărătorii cărților erau persoane înstărite, preoți sau mireni, dar și că proporția cumpărătorilor colectivi era însemnată, deoarece colectivităților le era impusă deseori obligativitatea de cumpărare.

Însemnările de pe cartea veche permit să se constate că prin amploare și finalitatea spirituală, circulația a constituit un fenomen cultural care a exprimat cu prisosință împlinirea menirii pentru care cărțile au fost realizate. Prin vânzări, donații, împrumuturi, copiere, moșteniri, cartea tipărită sau manuscrisă provenită din toată aria românească și din Apusul Europei a fost bine cunoscută și în județul Vaslui. Citându-l pe Nicolae Iorga, încheiem spunând că „marele merit al acestor cărți e că, trecând hotarele, au adunat sufletește prin viața culturală pe toți românii laolaltă”⁴

⁴ N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor pînă la 1688*, București, 1904, p. 100.

LISTA CĂRȚILOR ȘI MANUSCRISELOR UNDE ÎNTĂLNIM ÎNSEMNĂRILE CERCETATE

- 1 *Acaftisier* (București, 1823) – la bis. Sf. Gheorghe din Bîrlad; (Ioan Antonovici, *Documente bîrlădene*, vol. I, Bîrlad, 1911, p. 325).
- 2 *Acolutia* (Veneția, 1807) – la bis. Sf. Spiridon din or. Bîrlad, j. Vaslui; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 353 – 354).
- 3 *Agheazmatar neidentificat* – în s. Jigoreni-Glodeni; (Gh. Ghibănescu, *Notițe*, în „*Ioan Neculce*” (în continuare: *IN*), fasc. 7 (1928), p. 195).
- 4 *Anastasimatar gr.* – în s. Grajduri, țin. Vaslui (azi j. Iași); (Ghibănescu, *Inscripții și notițe*, în *IN*, fasc. 7, II (1928), p. 290).
- 5 *Antologhion* (București, 1777) – în s. Boușori și Jigoreni-Glodeni; (Ghibănescu, *Notițe*, în *IN*, fasc. 7 (1928), p. 195; Olimpia Mîtric, *Cartea românească veche în județul Suceava*, ed. II, Suceava, 2005, p. 149 – 150).
- 6 *Antologhion* (*M-rea Neamț*, 1825) – în Vaslui; (*BAR*, A 1580 – *Inscripțiile bisericilor din orașul Iași, culese de C. Bobulescu*, București, 1943, p. 888 / 933).
- 7 *Antologhion sl.* – rom. (1736), legat împreună cu un *Octoih sl.* (București, 7244) – la Schitul Crăsnîța; (Ghibănescu, *Notițe*, în *IN*, fasc. 4 (1925), p. 318).
- 8 *Apostol* (București, 1802) – la bis. Sf. Haralambie și Mina din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 327).
- 9 *Apostol* (Iași, 1756) – în s. Bereasa, Jigoreni-Glodeni, Rîpile, Șorănești; (Ghibănescu, „*Teodor Codrescu*”, *An I* (1916), nr.7, p. 109, *An VI* (1936), nr. 4, p. 62; *An I* (1934), nr. 10, p. 158; *Idem*, *Notițe*, în *IN*, fasc. 7 (1928), p. 194 – 196).
- 10 *Apostol gr.* (Veneția, 1752) – în s. Țibănești (azi j. Iași); (Ghibănescu, *Notițe*, în *IN*, fasc. 7 (1928), p. 193).
- 11 *Apostol*, neidentificat – la bis. Sf. Spiridon din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 354).
- 12 *Biblia* (Lipsca, 1761), – la bis. Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 341 – 342).
- 13 *Biblia* (Veneția, 1777) – la Biserica Domnească (*Adormirea Maicii Domnului*) din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 297 – 298).
- 14 *Carte de cîntări bisericești* (Iași, 1846) – la bis. Sf. Haralambie și Mina din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 329).
- 15 *Carte folositoare de suflet* (1810) – în s. Zorleni; (*T. Pamfile*, *Însemnări*, în „*Miron Costin*”, *An. II*, nr. 2, febr. 1914, p. 32).
- 16 *Carte folositoare de suflet* (Iași, 1819) – la bis. Sf. Trei Ierarhi din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 364).
- 17 *Cartea românească de învățătură* (Iași, 1643) – în s. Pribești, bis. Sf. Dimitrie din Bîrlad; (Ion Paul Munteanu, *Cartea românească de învățătură de la Pribești*, p. 370 – 371; Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 302 – 303).
- 18 *Cazania* (București, 1768) la bis. Sf. Gheorghe din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 323).

- 19 *Cazania (Rîmnic, 1748) – la bis. Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad; (Antonovici, Doc. bîrlădene, I, p. 337 – 339).*
- 20 *Cazania (Rîmnic, 1792) – la bis. Sf. Ilie din Bîrlad; (Antonovici, Doc. bîrlădene, I, p. 317)*
- 21 *Cazanie neidentificată – la bis. Sf. Trei Ierarhi din Bîrlad; (Antonovici, Doc. bîrlădene, I, p. 363).*
- 22 *Ceaslov (Braşov, 1835) – în s. Epureni, or. Vaslui, bis. Vovidenia și Sf. Voievozi din Bîrlad (Bobulescu, Satul Epureni, 1916, p. 141; idem, BAR, A 1580 ms. C. Bobulescu, *Inscripții Iași*, p. 751 – 752 / 787 – 788; Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 313, 314, 349).*
- 23 *Ceaslov (Iași, 1797) – la BAS Vaslui, bis. Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 343 – 344, 346; Dima, Elena, Buluță, Gheorghe, Ceaușu, Simona, *Cartea românească veche în Bibliotecile documentare ale Arhivelor Statului. Catalog, București, 1985, p. 160).**
- 24 *Ceaslov (Iași, 1817) – la bis. Sf. Ioan din Huși; (N. Iorga, *Studii și documente*, vol. XVI, p. 256).*
- 25 *Ceaslov neidentificat – la bis. Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 323, 346 – 347).*
- 26 *Ceaslov (Rădăuși, 1745) – la bis. Sf. Gheorghe din Bîrlad (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 323).*
- 27 *Chiriadromion (București, 1801) – la Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) și Sf. Neculai din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 295 – 297, 335).*
- 28 *Chiriadromion (Buzău, 1839) – la bis. Sf. Gheorghe din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 324 – 325).*
- 29 *Chiriadromion (M-rea Neamț, 1811) – la bis. Sf. Trei Ierarhi din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 363).*
- 30 *Didahiile lui Ilie Miniat (Iași, 1837) – la bis. Sf. Ioan Botezătorul și Sf. Spiridon din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 354, 358).*
- 31 *Efrem Sirul (M-rea Neamț, 1819 – 1823) – la bis. Sf. Spiridon din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 353 – 354).*
- 32 *Evanghelia (București, 1682) – la bis. Adormirea Maicii Domnului din Huși, s. Curteni; (Iorga, *Studii și documente*, XVI, p. 257, Ghibănescu, *Notițe*, în *IN*, fasc. 4 (1924), p. 238).*
- 33 *Evanghelia (București, 1693) – la Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 287).*
- 34 *Evanghelia (București, 7258) – în s. Rîpile, țin. Fâlcui; (Ghibănescu, *Notițe*, în *IN*, fasc. 7 (1928), p. 196).*
- 35 *Evanghelia (Buda, 1812) – la bis. Sf. Haralambie și Mina din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 327).*
- 36 *Evanghelia (Buda, 1813) – la bis. Vovidenia din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 312).*
- 37 *Evanghelia (Iași, 1762) – la bis. Sf. Dimitrie, Vovidenia din Bîrlad; s. Jigoreni-Glodei, M-rea Hîrsova și în s. Șuletea; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 306,*

- 310; V. Caraivan, „Documente răzășești”, An. I, nr. 1, mai 1932, p. 13-14; Ghibănescu, *Notițe*, în *IN*, fasc. 7 (1928), p. 195).
- 38 *Evanghelia* (M-rea Neamț, 1821) - în s. Lipovăț; („Teodor Codrescu”, An IV (1935), nr. 9, p. 140).
- 39 *Evanghelia* (M-rea Neamț, 1845) - la bis. Sf. Haralambie și Mina din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 328).
- 40 *Evanghelia* (Rîmnic, 1784) - la bis. *Vovidenia din Bîrlad*; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 310 - 312).
- 41 *Evangheliar sl.* (Liov, 1636) - în s. Lipovăț; (Ghibănescu, „Teodor Codrescu”, An IV (1935), nr. 9, p. 141).
- 42 *Evanghelie*, ms. (1754) în s. Mălușteni, fostă a schitului Ghireasca; (Istrate, Cornelia-Magda, *Un Evangheliar manuscris de la jumătatea secolului al XVIII-lea*, în *MMS*, Serie nouă, Anul LIV (1978), nr. 3 - 4 (martie aprilie), p. 378, nota 1).
- 43 *Evanghelie sl.* - în s. Lipovăț; (Ghibănescu, „Teodor Codrescu”, An IV (1935), nr. 9, p. 141).
- 44 *Evanghelie* (1723) - la bis. Sf. Gheorghe din Huși; (Iorga, St. și doc., XVI, p. 256, 258).
- 45 *Evanghelie*, neidentificată - la bis. Sf. Gheorghe din Huși, s. Strîmba (Nedelcu, Bis. din Strîmba, p. 274).
- 46 *Evhologhion* (București, 1729) - în s. Zorleni; (T. Pamfile, *Însemnări*, în „Miron Costin”, An. I, nr. 2, sept. 1913, p. 31-32).
- 47 *Evhologhion* (București, 1808) - în s. Epureni; (Bobulescu, Constantin, *Satul și biserica din Iepureni, județul Iași*, în *RI*, Anul II, nr. 7 - 9, 1916, p. 141).
- 48 *Evhologhion* neidentificat - la bis. *Vovidenia din Bîrlad*; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 313).
- 49 *Faptele Apostolilor* - în s. Bălești; (Bobulescu, Constantin, „Săhăstria Dărmăneștilor” de sub Muntele Lapoș, cu hramul Sfintei Troițe, sau Schitul Lapoș, în *BOR*, anul LXIV, nr. 7 - 9, 1946, p. 403; „Cronica Romanului”, an. XVII (1940), nr. 7 - 8, p. 238; „Biserica Ortodoxă Română”, an. VIII (1884), nr. 1, p. 43).
- 50 *Istorie fericitului Iosif cel Priafrumos*, ms. (1791) - în s. Vulturești, azi Ms. rom. nr. 1786 de la BAR București; (Ștrempel, Gabriel, *Catalogul manuscriselor românești*. BAR 1601 - 3100, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 60).
- 51 *Îndreptarea legii* (Tîrgoviște, 1652) - la bis. Sf. Dimitrie din Bîrlad; (V. Caraivan, „Documente răzășești”, An. I, nr. 2, iunie 1932, p. 30 - 31).
- 52 *Învățătura creștinească* (Iași, 1801) - la bis. Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 345).
- 53 *Liturghia* (București, 1780) - fostă în s. Tăbălăești; (Cristache Panait, Ioana, *Circulația în Moldova a cărții în limba română tipărită în secolul al XVIII-lea*, în *MMS*, Serie nouă, Anul XLVII (1979), nr. 5- 6 (mai - iunie), p. 428).
- 54 *Liturghia* (Iași, 1747) - în s. Șuletea și Bălțați; (V. Caraivan, „Documente răzășești”, An. I, nr. 2, iunie 1932, p. 31; Mosora, Elena, Hanga, Doina, *Catalogul*

- cărții vechi românești din colecțiile B.C.U. „Lucian Blaga” Cluj (1561-1830), Cluj-Napoca, B.C.U. „Lucian Blaga”, 1991, p. 60).*
- 55 *Liturghia* (Iași, 1759) – la bis. Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 346).
- 56 *Liturghia* (Iași, 1794) – în s. Epureni; (Bobulescu, *Satul Epureni, 1916, p. 140 – 141*).
- 57 *Liturghia* (Iași, 1834) – la bis. Sf. Haralambie și Mina din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 328).
- 58 *Liturghia* (Iași, 1845) – la bis. Sf. Ioan Botezătorul din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 359).
- 59 *Liturghia* (Rîmnic, 1759) – la bis. Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 344 – 346).
- 60 *Liturghia* (Rîmnic, 1768) – la bis. Sf. Neculai din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 336).
- 61 *Liturghie* (Sibiu, 1814) – de la bis. Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 345).
- 62 *Liturghia* (Sibiu, 1831) – la bis. Sf. Haralambie și Mina din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 328).
- 63 *Minei de obște sl.* – la M-rea Lipovăț; (Ghibănescu, „Teodor Codrescu”, *An V (1935), nr. 2, p. 30*).
- 64 *Minei pe luna Aprilie* (Buda, 1804) – la bis. Sf. Ilie și Sf. Ioan Botezătorul din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 318, 354).
- 65 *Minei pe luna Aprilie* (Rîmnic, 1780) – la bis. Sf. Dimitrie, Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) și Sf. Neculai din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 294, 297, 308, 334, 335).
- 66 *Minei pe luna August* (Buda, 1805) – la bis. Sf. Ilie din Bîrlad, s. Coșești; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 317 – 318; „Teodor Codrescu”, *An IV (1935), nr. 10, p. 157*).
- 67 *Minei pe luna August* (Rîmnic, 1780) – la bis. Sf. Neculai, Sf. Dimitrie și Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 293, 306, 335).
- 68 *Minei pe luna Decembrie* (Buda, 1805) – la bis. Sf. Ilie din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 317, 319).
- 69 *Minei pe luna Decembrie* (Rîmnic, 1774) – la Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) din Bîrlad;
- 70 *Minei pe luna Decembrie* (Rîmnic, 1779) – la bis. Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad și Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 292 – 294, 334, 340 – 341).
- 71 *Minei pe luna Februarie* (Rîmnic, 1779) – la bis. Sf. Neculai și Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 333 – 334, 344; Olimpia Mitric, *Cartea rom. veche. în j. Suceava*, ed. II, p. 163; idem, *Cartea rom. veche în j. Suceava*, III, p. 75).
- 72 *Minei pe luna Ianuarie* (Rîmnic, 1779) – la bis. Sf. Dimitrie, Sf. Neculai și Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 292, 334 – 336).

- 73 *Minei pe luna Iulie* (Buda, 1805) – la bis. Sf. Ilie din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 319 – 320).
- 74 *Minei pe luna Iulie* (Rîmnic, 1780) – la Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului), Sf. Neculai Tuchilă și Sf. Dimitrie din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 299, 306, 345).
- 75 *Minei pe luna Iunie* (Buda, 1805) – la bis. Vovidenia din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 312).
- 76 *Minei pe luna Iunie* (Rîmnic, 1780) la bis. Sf. Dimitrie, Sf. Neculai Tuchilă și Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 293, 308, 342).
- 77 *Minei pe luna Mai* (M-rea Neamț, 1831) – la bis. Sf. Gheorghe din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 324).
- 78 *Minei pe luna Mai* (Rîmnic, 1780) – la Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului), Sf. Dimitrie și Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 291, 298, 304 – 305, 342 – 343).
- 79 *Minei pe luna Martie* (Buda, 1804) – la bis. Sf. Ilie din Bîrlad, BAS Vaslui; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 318 – 319; Dima ș. a., *Cartea rom. veche în Arh. St.*, p. 188).
- 80 *Minei pe luna Martie* (Rîmnic, 1774) – la Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 294).
- 81 *Minei pe luna Noiembrie* (Buda, 1804) la bis. Sf. Ilie din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 317 – 318).
- 82 *Minei pe luna Noiembrie* (Rîmnic, 1778) la Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) și Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 292, 299, 345).
- 83 *Minei pe luna Octombrie* (Buda, 1804) la bis. Sf. Ilie din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 318 – 319).
- 84 *Minei pe luna Octombrie* (Rîmnic, 1776) – la bis. Sf. Neculai Tuchilă și Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 297 – 298, 342, 344).
- 85 *Minei pe luna Octombrie* (Rîmnic, 1786) – la Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 293).
- 86 *Minei pe luna octombrie* (Veneția, 1790) – la bis. Sf. Spiridon din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 353).
- 87 *Minei pe luna Septembrie* (Buda, 1804) – la bis. Sf. Ilie din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 320).
- 88 *Minei pe luna Septembrie* (Rîmnic, 1776) – la bis. Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 343).
- 89 *Minei pe luna Septembrie* (Rîmnic, 1778) – la Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 291, 301).
- 90 *Minei pe lunile Mai – Iunie* (Buzău, 1698) – la M-rea Florești și bis. Sf. Neculai din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 333; Idem, *M-rea Florești*, p. 107).
- 91 *Mîntuirea păcătoșilor*, ms. (1774) – la Schitul Crăsnîța; (Ghibănescu, *Notițe*, în IN, fasc. 4 (1925), p. 319).

- 92 *Molebnic* (Chișinău, 1816) – la bis. Vovidenia din Bîrlad (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 312- 313)
- 93 *Molitvenic* (București, 1794) – la bis. Sf. Trei Ierarhi din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 363 – 364).
- 94 *Molitvenic* (Buda, s.a.) – în s. Coșești; ("Teodor Codrescu", An V (1935), nr. 2, p. 30).
- 95 *Molitvenic* (Iași, 1754) – în s. Boușori; (Olimpia Mitric, *Cartea rom. veche în j. Suceava*, ed. II, p. 104).
- 96 *Molitvenic* (Iași, 1764) – la bis. Sf. Dimitrie din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 303).
- 97 *Molitvenic* (Rîmnic, 1782) – la bis. Sf. Dimitrie din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 303 – 304, 305 – 308).
- 98 *Molitvenic* (Rîmnic, 1793) – la bis. Sf. Voievozi din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 348).
- 99 *Molitvenic* (Sibiu, 1833) – la bis. Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 346).
- 100 *Molitvenic*, fost în s. Bălteni; (T. Pamfile, *Însemnări*, în „Miron Costin”, An. II, nr. 3, martie, 1914, p. 47).
- 101 *Noul Testament* (Sankt Petersburg, 1817) – la bis. Sf. Trei Ierarhi din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 364).
- 102 *Octoih* (București, 1774) – la bis. Sf. Dimitrie din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 306).
- 103 *Octoih* (Buda, 1811) – la bis. Sf. Ioan din Huși; (Dima ș. a., *Cartea rom. veche în Arh. St.*, p. 216).
- 104 *Octoih* (Neamț, 1836) – la bis. Vovidenia din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 314).
- 105 *Octoih* (Rîmnic, 1776) – la bis. Sf. Dimitrie din Bîrlad; (Iorga, *Studii și documente*, XVI, p. 256 – 257; V. Caraivan, „Documente răzășești”, An. I, nr. 7, noiembrie 1932, p. 109; Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 305).
- 106 *Octoih* sl. (București, 1736), legat împreună cu un *Antologhion* sl. – rom. – la Schitul Crâsnița, j. Vaslui; (Ghibănescu, *Notițe*, în IN, fasc. 4 (1925), p. 318).
- 107 *Osmoglasnic* – în s. Bereasa; (Ghibănescu, „Teodor Codrescu”, An VI (1936), nr. 4, p. 62.)
- 108 *Panahidă* (1827) – în s. Zorleni; (T. Pamfile, *Însemnări*, în „Miron Costin”, An. II, nr. 2, febr. 1914, p. 32).
- 109 *Penticostar* (București, 1743) – în s. Dolheni, pe Idrici; (Ghibănescu, *Notițe*, în IN, fasc. 4 (1924), p. 278).
- 110 *Penticostar* (București, 1768) – în s. Jigoreni-Glodeni; (Ghibănescu, *Notițe*, în IN, fasc. 7 (1928), p. 195).
- 111 *Penticostar* (București, 1783) – la bis. Sf. Ilie din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 317, 319).
- 112 *Penticostar* (Iași, 1753) – în s. Bereasa, Frenciuci; (Ghibănescu, „Teodor Codrescu”, An I (1916), nr.7, p. 109 și An VI (1936), nr. 4, p. 62; idem, *Surete*, X, p. 378, 379).

- 113 *Penticostar* (M-rea Neamț, 1848) – la bis. Sf. Neculai Tuchilă și Vovidenia din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 313).
- 114 *Penticostar* (Rîmnic, 1743) – la Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 288 – 291, 295).
- 115 *Penticostar* (Rîmnic, 1767), fost în s. Zorleni; (T. Pamfile, *Însemnări*, în „Miron Costin”, An. II, nr. 3, martie, 1914, p. 48).
- 116 *Penticostar* (Rîmnic, 1785) – la bis. Sf. Trei Ierarhi din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 362).
- 117 *Penticostar* (Sibiu, 1805) – la bis. Sf. Spiridon din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 349).
- 118 *Penticostar* (Țara Românească, 1700?) – la Schitul Crăsnîța; (Ghibănescu, *Notițe*, în IN, fasc. 4 (1925), p. 319).
- 119 *Pravilă* (Iași, 1814) – la bis. Vovidenia din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 313).
- 120 *Psaltire* (Brașov, 1816) – la bis. Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 345).
- 121 *Psaltire* (Iași, 1743) – în s. Boțoaia; (Ghibănescu, „Teodor Codrescu”, An I (1916), nr.7, p. 109 și An VI (1936), nr. 5, p. 76).
- 122 *Psaltire* (Iași, 1766) – în s. Jigoreni-Glodei; (Ghibănescu, *Notițe*, în „Ioan Neculce”, fasc. 7 (1928), p. 195).
- 123 *Psaltire* (Iași, 1802) – la bis. Sf. Neculai Tuchilă și Sf. Trei Ierarhi din Bîrlad (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 343, 364).
- 124 *Psaltire* (Rîmnic, 1784) – la M-rea Florești; (Antonovici, *M-rea Florești*, p. 109; T. Pamfile, *Însemnări*, în „Miron Costin”, An. I, nr. 5, dec. 1913, p. 79 și în An. II, nr. 4 martie 1914, p. 62.).
- 125 *Psaltire* sl. neidentificată – în s. Jigoreni-Glodei; (Ghibănescu, *Notițe*, în IN, fasc. 7 (1928), p. 195 – 196).
- 126 *Psaltire*, ms. (1709) – fost la Vaslui, azi Ms. rom. nr. 2382 de la BAR București; (Ștrempel, *Catalogul*, II, p. 263).
- 127 *Psaltire* neidentificată – în s. Rîpile; (Ghibănescu, *Notițe*, în IN, fasc. 7 (1928), p. 196).
- 128 *Puțul Sf. Ioan Gură de Aur* (Buzău, 1833) – la bis. Sf. Ioan Botezătorul din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 357 – 358).
- 129 Sf. Ioan Gură de Aur, *Împărțire de grîu* (Buzău, 1835) – bis. Sf. Spiridon din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 354).
- 130 *Slujba Cuvioasei Parascheva* (Iași, 1841) – la bis. Vovidenia din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 313).
- 131 *Slujba în Duminica Paștilor și Săptămîna luminată* (M-rea Neamț, 1814) – la bis. Sf. Haralambie și Mina din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 326 – 328).
- 132 *Slujba Învierii* (Iași, 1846) – la bis. Sf. Ioan Botezătorul din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 358).
- 133 *Slujba Sf. Dimitrie Basarabov* (București, 1801) – la bis. Sf. Spiridon din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 353).
- 134 *Slujba... Sf. Manoil, Savel și Ismail* (Iași, 1836) – la bis. Sf. Voievozi din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 349).

- 135 *Tipicon* (Iași, 1816) – la M-rea Florești, bis. Sf. Neculai Tuchilă și Sf. Voievozi din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 346, 349; idem, *M-rea Florești*, p. 109 – 110).
- 136 *Teofilact, Tilcuirea Evangheliei* (Iași, 1805) – la bis. Sf. Trei Ierarhi și Sf. Voievozi din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 348 – 349, 363).
- 137 *Triod* (Buda, 1816) – la bis. Vovidenia din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 312).
- 138 *Triod* (M-rea Neamț, 1847) – la bis. Sf. Ioan Botezătorul din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 359).
- 139 *Triod* (Rîmnic, 1777) – la bis. Sf. Trei Ierarhi din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 362 – 363).
- 140 *Triod* (Rîmnic, 1782) – la bis. Sf. Neculai Tuchilă din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 341).
- 141 *Triod* (Veneția, 1744) – la Biserica Domnească (Adormirea Maicii Domnului) din Bîrlad; (Antonovici, *Doc. bîrlădene*, I, p. 295).
- 142 *Triod* sl. (Liov, 1688) – în s. Lipovăț; (Ghibănescu, „Teodor Codrescu”, An IV (1935), nr. 10, p. 156).
- 143 *Triod* sl. neidentificat în s. Zorleni; (T. Pamfile, *Însemnări*, în „Miron Costin”, An. I, nr. 1, aug. 1913, p. 16).
- 144 *Triod* neidentificat – în s. Frenciuci, Coșești; (“Teodor Codrescu”, An IV (1935), nr. 10, p. 157; *Surete*, X, p. 379).
- 145 *Triodion* sl. (Liov, 1688) – în s. Lipovăț; (Ghibănescu, „Teodor Codrescu”, An IV (1935), nr. 10, p. 156).
- 146 *Viețile Sfinților pe luna Iunie* (M-rea Neamț, 1813) – în s. Epureni; (Bobulescu, *Satul Epureni*, 1916, p. 141).
- 147 O carte despre *Sf. Ion Pusnicul* – la bis. Sf. Dimitrie din Bîrlad; (V. Caraivan, „Documente răzășești”, An. I, nr. 6, octombrie 1932, p. 93).